

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 05 Nisan 2021

Gönderim Tarihi: 15 Mart 2021
Yayımlanma Tarihi: 13 Mayıs 2021

Atıf Künyesi: Çelik, G. & Çelik, Ö. (2021). “İleriye Ket Vurma Bağlamında Kırgız Öğrencilerin Türkiye Türkçesini Öğrenmede Yaptıkları Hatalar”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Özel Sayısı), 15-23.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.897450>

İLERİYE KET VURMA BAĞLAMINDA KIRGIZ ÖĞRENCİLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNİ ÖĞRENMEDE YAPTIKLARI HATALAR

Gökcan ÇELİK*
Özkan ÇELİK**

Öz

Türkçenin lehçeleri arasındaki benzerlikler ve ortaklıklar Türk soylu öğrencilerin Türkiye Türkçesini yüksek düzeyde öğrenmesine olanak tanır. Bununla birlikte, bu benzerlikler ve ortaklıklar, öğrenenlerin dil edinimi sürecinde dil yapılarını, sözcükleri ve kavramları kendi ana dillerinde doğrudan karşılaştırmalarına da neden olur. Bu da yapıları veya sözcükleri ilk öğrendiklerinde değil daha sonra hatırlamada çeşitli olumsuzlukları tetikleyebilir. Başka bir deyişle, öğrenci ana dilden kaynaklanan müdahaleden dolayı hedef dilin yapılarını unutabilir ve sonuç olarak hatalar yapabilir. Dört temel dil becerisi açısından bu hataların çoğu dil bilgisine bağlı olarak yazma becerisinde görülür. Öğrenme psikolojisine ait bir terimle açıklayacak olursak bu sorun dil öğreniminde ana dilin hedef dile ket vurması olarak tanımlanabilir.

Bu çalışmanın amacı, ileriye ket vurma bağlamında ana dili Kırgız Türkçesi olan öğrencilerin Türkiye Türkçesini öğrenmede (B2 düzeyinde) yaptıkları dil hatalarını incelemektir. Araştırmanın verileri, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Türkiye Türkçesi Koordinatörlüğüne bağlı hazırlık sınıflarında okuyan ve ana dili Kırgız Türkçesi olan Kırgız öğrencilerin yazılı anlatım kâğıtlarında yer alan hataların tespit edilmesiyle toplanmıştır. Tespit edilen hatalar kâğıtların bütünüyle değerlendirildiğinde sonuç olarak; Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki benzerlikler ve ortaklıklar nedeniyle öğrencilerin Türkiye Türkçesindeki bazı dil bilgisi yapılarını ve sözcükleri zaman zaman unuttuğunu ve ana dilin etkisiyle de hatalı kullanımlara başvurduklarını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Öğrenimi, Kırgız Türkçesi, İleriye Ket Vurma.

Errors Made by Kyrgyz Learners of Turkish in the Context of Proactive Inhibition

Abstract

Teaching Turkish to speakers of other Turkic languages may seem to be a simple endeavor due to similarities in language structures and various partnerships with these Turkic languages that may allow these learners to learn Turkish in a much shorter time and at a higher level. However, these similarities and partnerships may also cause learners to directly compare

* Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Dil Hazırlık Bölümü, Bişkek/Kırgızistan. E-Posta: gokcan.celik@manas.edu.kg, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-0404-5591>

** Okt, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Dil Hazırlık Bölümü, Bişkek/Kırgızistan. Posta: ozkan.celik@manas.edu.kg, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-4851-7186>

language structures, words, and concepts in their native language during the language acquisition process, which may trigger various negativities in remembering the structures or words not when they are initially learned, but later on. In other words, the learner may forget the structures of the target language due to interference from the native language and consequently make errors. In terms of the four basic language skills, most negative transfers are seen in written production with a focus on grammar. When thought of in psychological terms, this effect can be explained as progressive inhibition in language learning with the influence of the mother tongue.

The aim of this study is to investigate language errors of Kyrgyz students learning Turkish in the context of proactive inhibition (B2 level). Data was collected by detecting errors contained in written production from Kyrgyz students studying in B2 level preparatory classes under the Turkish language coordinator of Kyrgyz-Turkish Manas University, School of Foreign Languages. Results of this research indicated that when errors are evaluated independent of the written production, due to the similarities and commonalities in Kyrgyz and Turkish, students often forgot some grammatical structures and words in Turkish and resorted to misuse due to the influence of the mother tongue.

Keywords: Learning Turkish, Kyrgyz Turkish, Proactive Inhibition.

Giriş

Dil, insanların birbirlerini tanınmasını ve anlamasını sağlayan en kolay ve en doğal iletişim aracıdır. Dolayısıyla ana dil eğitimi birey için olmazsa olmazlardan biridir. Bununla birlikte siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelere paralel olarak yabancı dil öğrenmek de artık günümüz dünyasının bir gerekliliği hâline gelmiştir. Kendine özgü sistematiği ve köklü geçmişi ile Türkçe de yabancı dil olarak öğretilen dillerden biridir. Türkçenin önemli bir dil olduğunu kanıtlamak ve yabancılara Türkçe öğretmek maksadıyla kaleme alınan eserlerin yazılış tarihleri her ne kadar eskiye dayansa da Türkçenin sistemli ve bir program dâhilinde öğretilmesi henüz çok yakın sayılabilecek bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Yabancılara Türkçe öğretimiyle ilgili sistemli çalışmalar Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER)'in kurulmasıyla başlamıştır. İlk olarak 1984' te Ankara Üniversitesine bağlı Türkçe Öğretim Merkezinin açılmasıyla başlayan süreç, 1994'te Gazi Üniversitesi, Bolu İzzet Baysal Üniversitesi ve Ege Üniversitesine bağlı Türkçe Öğretim Merkezlerinin faaliyete geçirilmesiyle devam etmiş, daha sonra da YÖK'e bağlı birçok üniversitede Türkçe Öğretim Merkezlerinin açılmasıyla alan genişlemeye başlamıştır.

Bilindiği gibi, bir dilin yabancı dil olarak öğretilmesi; o dilin sadece kendi sınırları içinde kalmayıp diğer uluslar ve kültürlerle iletişime girmesi, tanınması ve sağlıklı biçimde öğretilmesi için o dilin; daha çok gelişmesi, o dil üzerine ve öğretimine ilişkin daha çok çalışma yapılması anlamına da gelir (Karababa, 2009: 266). Alanın teorik ve pratik açılardan gelişmesinde yapılan bu çalışmaların payı da oldukça büyüktür. Bu çalışmalarda mevcut durum değerlendirmeleri yapıldığı gibi alana dair sorunlar da tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sorunlar ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir:

- Türkçenin dil özelliklerinden kaynaklanan sorunlar,
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yararlanılabilecek kaynakların ve standart bir öğretim programının yetersizliği,
- yöntem ve tekniklerin tam olarak bilinmemesi ve kullanılamaması,
- eğitim ortamına bağlı yetersizlikler ile öğretim araç gereçlerinin istenilen düzeyde olmaması,
- Türkçe öğretimi alanının lisans ve lisansüstü düzeyde farklı ana bilim dallarına ayrılmaması,
- görevli öğretim elemanlarının genel olarak alan dışından olması,
- Türkçenin öğretimi ile ilgilenen kurumlarla ilgili sorunların varlığı ve ilgili devlet politikasının net olmaması vb. gibi.

Yukarıda genel başlıklar altında sıraladığımız bu sorunları, alan yazınında ele alan şu çalışmalar örnek gösterilebilir: Açık, 2008; Alyılmaz, 2010; Barın, 2004; Biçer, 2017; Candaş Karababa, 2009; Çağlar, 2018; Derman, 2010; Öksüz, 2011; Özyürek, 2009; Ünlü, 2011; Er, Biçer ve Bozkırlı, 2012. Bu çalışmalarda araştırmacıların ehemmiyetle üzerinde durduğu konuların başında yabancılara Türkçe öğretiminde dil bilgisinden kaynaklanan sorunlar gelmektedir. Ancak hemen bu noktada sorunun kendi içinde alt başlıklara bölündüğü gerçeği çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Başka bir ifadeyle, Türkçe öğretiminde hedef kitlenin sahip olduğu özellikler ön planda tutulmamıştır, oysaki Türkçe öğretiminde

hedef kitle tek değildir. Duman (2003: 151)'a göre, Türkçe öğretimindeki hedef kitleleri dört ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar: Türkiye Türkleri, iki dilliler, yabancılar ve Türk soylulardır. Bu ana grupların her birinin doğuştan getirdiği ve sonradan edindiği çeşitli özellikler nedeniyle Türkçe öğreniminde yaşadığı sıkıntılar ile yaptıkları hatalar da birbirinden farklıdır. Bu çalışmada söz konusu olan kitle, Türk soylulardır.

Sovyetler Birliği, yetmiş yıla yakın hüküm sürdüğü topraklarda böl-parçala-yönet siyaseti sonucu Türk boylarına farklı alfabeler kabul ettirmiş ve böylece birbirlerinden olabildiğince uzaklaşmasına ve farklılaşmasına zemin hazırlamıştır, ancak Sovyetlerin dağılması ve hemen ardından Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan gibi Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını ilan etmesiyle durum değişmeye başlamıştır. Bağımsızlıklarını ilan eden cumhuriyetleri resmî anlamda ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin tanınması bu değişim sürecini olumlu anlamda hızlandırmıştır. Değişen siyasi rejim ve gelişen sosyo-ekonomik şartlar çerçevesinde, Türk soyluların Türkiye'deki üniversitelerde eğitim almak, bilimsel çalışmalar yapmak, çalışmak, ticari yatırımlarda bulunmak ya da ticaret yapmak, gezmek, görmek, Türk kültürünü yakından tanımak ve evlenmek gibi sebeplerle Türkiye Türkçesini öğrenme istekleri gün geçtikçe artmıştır. Günümüzde Türk soylu öğrencilerin Türkiye'nin pek çok kurum ve kuruluşunda Türkiye Türkçesi öğrenme çabaları, devletler arası anlaşmalarla Kazakistan'da kurulan Hoca Ahmet Yesevî Üniversitesi, Kırgızistan'da kurulan Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi bünyesinde her yıl yüzlerce öğrencinin Türkiye Türkçesi öğrenmek için hazırlık sınıfı okumaları bu durumun en somut örnekleridir.

Araştırmanın Amacı

Yabancı dil öğrenmek demek kendi ana dilinden farklı bir anlam evreni, yeni bir ses ve sözdizimi ile anlatım biçimi demektir. Öğrenci yabancı dil öğrenim sürecinde ister istemez her öğrendiği yapıyı veya sözcüğü kendi ana dilindeki biçimi ile karşılaştırır. Bu karşılaştırma salt dil bilgisi konularıyla da sınırlı olmayıp öğrencinin sözcük öğrenme tutumunda, onların sesletiminde, çevirisinde dahi görülmektedir. Bununla birlikte ana dilde bulunan pek çok dilbilgisel yapı ve kuralın öğrenilmekte olan yabancı dilin özellikleriyle örtüşmemesi, öğrenim sürecini etkilemektedir. Benzer durum akraba dillerin (kindred languages) öğreniminde de görülmektedir. Birbirinden farklı toplumların konuştukları dillerde birtakım yapısal ve anlamsal benzerliklerin olması, dillerin genetik akrabalığı, ya da daha sonraki sosyokültürel etkileşimlerle açıklanagelmıştır (Aksan, 1998: 85). Akraba diller arasındaki eş zamanlı denkliklerin, akraba dil öğrenimi sürecini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemesinin, ket vurma (inhibition) durumlarıyla yakından ilgili olduğu gözlemlenmiştir.

Bu çalışmanın amacı, ileriye ket vurma bağlamında ana dili Kırgız Türkçesi olan öğrencilerin Türkiye Türkçesini öğrenmede (B2 düzeyinde) yaptıkları hataları araştırmaktır. Eğitim bilimlerinde belirtildiği gibi, öğrenmenin gerçekleşmesi büyük oranda öğrenilecek yeni bilgi veya beceriyle ilgili olan ön/eski yaşantılara bağlıdır. Çünkü her yeni öğrenme eski öğrenmenin üzerine kurulur (Selçuk, 2010: 4). Yani birey öğrenmeyi kolaylaştıracak başka bilgilere sahip olduğunda öğrenme kolaylaşır. Bunun tersi de söz konusu olabilir, bu durumda bireyin önceki bilgileri yeni bilgiler öğrenmesini zorlaştırabilir. Buna öğrenmede “aktarım” veya “transferans” denir (Bacanlı, 2001: 72). Söz konusu aktarmanın öğrenme üzerinde olumlu katkısı varsa buna olumlu aktarma (pozitif transferans), engelleyici bir özelliği varsa buna da olumsuz aktarma (negatif transferans) denmektedir (Morgan, 2009: 104). Olumsuz transferle ilişkili olan bir diğer kavram da “ket vurma”. *Ket vurma* öğrenilmiş bir malzemenin hatırlanması sırasında ortaya çıkan bozucu etkiye denir. İkiye ayrılır “ileriye ket vurma” ve “geriye ket vurma”. *İleriye ket vurma*; öğrenilmiş iki malzemenin daha önce öğrenilen daha sonra (daha yeni olan) öğrenilmiş olanı hatırlamayı engellemesi ya da bozmasıdır (Gündoğdu, 2013: 177-178). Örneğin, yıllardır kullanılan bir ev aletinin yeni model başka bir versiyonuyla değiştirilmesi ve bireyin bu yeni aletin kullanımını hep eski versiyonun kullanımını hatırladığı için tam olarak öğrenememesidir. Ya da şifresi değiştirilen bir banka kartına önce alışılmış olan ilk şifrenin girilmesi gibidir. Bu durum dil öğreniminde de sıkça karşılaşılan bir durumdur. Birey ana diliyle benzer dil özelliklerine sahip hedef dilin çeşitli dil bilgisi yapılarını öğrenmede ve benzer sözcüklerin kullanımında ortaklıklar veya benzerlikler nedeniyle genellikle olumsuz aktarma yapma

eğilimi içerisine girer. Bu da onun hedef dili tam anlamıyla öğrenmesini engellemiş olur, yani öğrenmede ilerlenemez. Bu durum ana dilin hedef dile ket vurmasıdır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni, Türk soylu öğrencilerden oluşurken, örneklemini Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu bünyesinde yer alan Türkiye Türkçesi Koordinatörlüğüne bağlı Türkçe hazırlık sınıflarında okuyan (B2 düzeyinde) ve ana dili Kırgızca olan altmış öğrenci oluşturmaktadır.

Yöntem

İleriye ket vurma bağlamında Kırgız öğrencilerin Türkiye Türkçesini öğrenme sürecinde yaptıkları hataların araştırıldığı bu çalışma nitel bir çalışmadır. Araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamı bakımından araştırmanın verileri *doküman incelemesi yöntemi* kullanılarak toplanmıştır. Bununla birlikte çalışmada *karşıtsal çözümleme (karşıtsal dilbilim)* ve *yanlış çözümleme yaklaşımlarından* da faydalanılmıştır.

Araştırmanın Materyali

Araştırmanın materyalini 2019-2020 eğitim öğretim yılında Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu bünyesinde yer alan, Türkiye Türkçesi Koordinatörlüğüne bağlı Türkçe hazırlık sınıflarında okuyan, B2 seviyesinde ana dili Kırgızca olan 60 (altmış) öğrencinin yazılı anlatım kâğıdı oluşturmaktadır. Öğrencilerden iki ders saati içerisinde “Tabiat ve İnsan” ilişkisini konu alan, minimum 250-300 sözcükten oluşan bir kompozisyon yazmaları istenmiş ve yazılan bu kompozisyonlar değerlendirilmeye alınmıştır.

Veri Analizi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde *betimsel analiz* kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç, doküman taramasıyla elde edilen bulguların yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224). Öncelikle öğrencilerin yazılı anlatım kâğıtları kontrol edilerek yapılan hatalar tespit edilmiştir. Tespit edilen hatalar Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin sahip olduğu dilsel özellikler temelinde yorumlanmış ve ileriye ket vurma bağlamında bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Türkiye sınırları dışında kendi vatanlarında, kendi devletlerinin veya başka bir devletin hâkimiyeti altında yaşayan Türkler (Duman, 2003: 151) şeklinde tanımlanan Türk soylu öğrencilerin ana dilleri Türkçenin birer lehçesidir. Başka bir deyişle ana dilleri hedef dil olan Türkiye Türkçesine yakındır. Dolayısıyla Türkiye Türkçesine tamamen yabancı değildir ve yabancı öğrencilere göre daha az öğrenme zorluğu yaşarlar, ancak öğrenim sürecinde bu yakınlık çoğu kez hedef dilin yapısını, kurallarını ve kavramlarını karşılaştırma yaparak öğrenme eğiliminde bulunmasını sağlar. Aslında karşılaştırma yapması öğrencinin ilk etapta öğrenmesini kolaylaştırır, ancak hatırlama sürecinde kafasının karışmasına sebep olur.

Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi kökenleri ve yapıları itibarıyla birbirine yakındır, bu da ana dili Kırgız Türkçesi olan öğrencilerin Türkiye Türkçesini öğrenmede diğer yabancı uyruklu öğrencilere nazaran avantajlı olmalarını sağlamaktadır ancak bu durum zaman zaman olumsuz durumları da beraberinde getirmektedir. Kırgız öğrencilerin sınıf içi uygulamalarda ve dil bilgisi anlatımlarından hemen sonra verilmesi beklenen örnek cümlelerde hata payı oldukça az iken, üzerinden biraz zaman geçmesiyle birlikte yapılan yazılı anlatım etkinliklerinde söz konusu dil bilgisi yapısında çoğunlukla yanlış kullanımlarda bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu yanlış kullanımlar incelediğinde çoğunun kendi ana dili olan

Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine direkt çeviri yoluyla yaptığı hatalarından meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu durum yeni öğrenilen bilginin eski bilgilerin baskınlığı nedeniyle unutulduğuna işaret eder. Yani eski bilgiler öğrencinin yeni bilgileri öğrenmesine ket vurmaktadır. Bu da öğrenme psikolojisinde geçen ileriye ket vurma ile açıklanabilecek bir durumdur.

Araştırmanın başlıca bulgularını ise şöyle sıralamak mümkündür:

1. Ana dili Kırgız Türkçesi olan öğrencilerin oluşturduğu altmış kişilik grubun B2 seviyesindeki yazılı anlatım kâğıtlarından tespit edilen toplam hata sayısı 343'tür. Bunun 230'u ana dilinin etkisiyle direkt çeviri yoluyla yaptıkları hatalar iken, 113'ü diğer hatalardır. Yüzde olarak hesaplandığında bu tür hatalar tüm hataların %67.05'ini oluşturmaktadır. Bu yüzdelik dilimindeki hataların daha çok biçimbilgisel (morfoloji), sözlükbilgisel (leksikolojik) ve sözdizimsel (sentaks) açılardan olduğu tespit edilmiştir.

2. Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metnine göre düzenlenen Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin Türkiye Türkçesi B2 düzeyindeki öğretim programında yer alan dil bilgisi konularından *Ortaçlar* (Sıfat Fiiler) konusu Kırgız öğrencilerin hata yaptıkları en belirgin konudur. Söz konusu gramerin en işlek eklerinden biri olan –DİK ekinin, Kırgız Türkçesindeki karşılığının -GAn (-gan/-gen/-gon/-gön/-kan/-ken/-kon/-kön) ekleriyle yapılması, öte taraftan Türkiye Türkçesinde bu eke benzeyen -An ortaç ekinin bulunması öğrencinin kafasının karışmasına ve zamanla ana dilin etkisiyle Türkiye Türkçesindeki kullanım şekillerini unutmasına sebep olmaktadır. Yani öğrenci –DİK ekini kullanması gerekirken -An ekini kullanmaktadır, bu durum ana dili Kırgızca olan öğrencilerde sıkça karşılaşılan bir durum olmakla birlikte öğrencinin konuyu öğrenmesine ket vurmaktadır.

Örneğin;

“Beyaz parsların **yaşayan** alanları her geçen gün tükeniyor.” (Yanlış)
“Beyaz parsların **yaşadığı** alanlar her geçen gün tükeniyor.” (Doğru)
(Ak ilbirlerin **çaşagan** cerleri barabara tükenüüdö- Kırgız Türkçesinde)

“İnsan **isteyen** yerde yaşayabilir.” (Y)
“İnsan **istediği** yerde yaşayabilir.” (D)
(Adam **kaalagan** cerde çaşasa bolot- Kırgız Türkçesinde)

“Tatilde biz **giden** otel çok güzeldi.” (Y)
“Tatilde **gittiğimiz** otel çok güzeldi.” (D)
(Kanikulda biz **bargan** otel abdan cakşı ele.- Kırgız Türkçesinde)

“Biz **kullanan** şişeleri çöp kutusuna atmalıyız.” (Y)
“**Kullandığımız** şişeleri çöp kutusuna atmalıyız.” (D)
(Biz **koldongon bötölköldü** taştandıga taštoobuz kerek.- Kırgız Türkçesinde)

“Aycamal **getiren** pastayı yedik.” (Y)
“Aycamal’ın **getirdiği** pastayı yedik.” (D)
(Aycamal **alıp kelgen** torttu cedik.- Kırgız Türkçesinde)

“Piknikte **çeken** fotoğrafları bana da gönderir misin?” (Y)
“Piknikte **çektığınız** fotoğrafları bana da gönderir misin?” (D)
(Piknikte **tartkan** süröttörünüzdü maga cönötüp bere alasızbı?- Kırgız Türkçesinde)

“Arkadaşım **anlatan** olaya çok şaşırдық.” (Y)
“Arkadaşımın **anlattığı** olaya çok şaşırдық.” (D)
(Dosumdun **aytkanına** biz ayabay tañ kaldık.- Kırgız Türkçesinde)

3. Ana dili Kırgızca olan öğrencilerin Türkiye Türkçesi öğreniminde en sık yaptıkları hatalardan biri, ortak veya benzer sözcüklerin kullanımında görülmektedir. Bu, hem dil öğretiminin hem de çeviri

biliminin çözüm aradığı ortak sorunlardan biridir. Kırgızcada *tuzak* sözcükler olarak adlandırılan birçok sözcük, Türkçe öğrenimi sürecinde ana dili Kırgızca olan öğrencilerin anlam karmaşası yaşamasına ve yanlış kullanımlarına sebep olmaktadır (Abdiyev, 2008, çev. Selçuk, 2012: 5).

Örneğin;

Tablo 1: Ortak veya Benzer Sözcüklerde Yapılan Hatalara Örnekler

Ortak sözcük	Türkiye Türkçesindeki anlamı	Kırgız Türkçesindeki şekli ve anlamı	Örnek
medeniyet	uygarlık	madaniyat: kültür	Ben medeniyetli insan olmak istiyorum
mescit	Genellikle minaresiz, küçük cami	mescid: cami	Bu mescid Orta Asya'nın en büyük mescididir.
nur	Aydınlık, ışık, parlaklık, ziya.	nur: Işın, ışık	Bilgisayardan yayılan nur gözlerimize zarar verir.
hareket etmek	yola gitmek, yola çıkmak, vücudu oynatmak, kıpırdatmak veya kıvılcıkmak, devinmek.	araket kılıu: gayret etmek	Bir daha çöp atmamaya hareket edeceğim .
eşik	Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak	eşik: kapı	Eşiği açıp içeriye girdim.
kol	İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm.	kol: el	Kolumuzdan gelen yardımı vermeliyiz.
koş-	Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek	koş-: ekle-	Satıcılar da üstüne koşup satıyorlar.
üz-	Üzüntü vermek	üz-: kopar-	Parklardaki çiçekleri üzmemeliyiz .

4. Batı kökenli sözcüklerin aktarılışında da hatalar söz konusudur, ancak bu hatalar daha çok sözcüklerin yazımıyla ilgilidir. Kırgız Türkçesinde batı kökenli kelimeler Rusçanın da etkisiyle okunduğu gibi yazılmaktadır. Türkçede ise batıdan ödünçlenen pek çok sözcük ya Türkçeleştirilerek alınmış ya da orijinal hâliyle kullanıma girmiştir. Örneğin; İngilizce *media* Türkçeye “**medya**” şeklinde girerken, Kırgız Türkçesinde İngilizce okunuşu esas alınarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla öğrenci bu tür kelimeleri kullanırken de istemsizce ana dilinde yerleşik olanı tercih etmektedir. Yazılı anlatım kâğıtlarından tespit edilen benzer örneklerden bazıları şöyledir:

“Senin gönderen **mesajları** heyecanla okuyorum.”
 “Günümüzde gençler **onlayn** oyunlar oynuyorlar.”
 “... doğada yürüyerek **depressiyondan** ve **stressten** kurtulabiliriz.”
 “Günümüzde internet çok **popular** oldu.”

5. Öğrencilerin ana dillerinden birebir aktarma yaptıkları da görülmüştür. Bu aktarmaların bazıları Türkçe kullanıma uydurulmaya çalışılmıştır.

Tablo 2: Ana dilden Direkt Çeviriyle Yapılmış Hatalara Örnekler

Türkçe kullanımı	Kırgızca kullanımı	Örnek
birçok insan	köp adamdar	çok insanlar
tüm kadınlar	baardık ayaldar	hepsi kadınlar
hiç kimse	eç kim	hiç kim
bunun için	bul üçün	bu için
soru sormak	suroo berüü	soru vermek
biraz sonra	birazdan kiyyin	birazdan sonra

bazıları	keebiröölör	bazılar
birçok şeyi	köp nerselerdi	çok şeyleri
bildiğim kadarıyla	bilgenim boyunca	bildiğim boyunca

6. Öğrencilerin sözcükdizimsel açıdan yaptığı hatalar da oldukça fazladır.

Örneğin;

“**Birinciden**, çevremizi temiz tutmalıyız. **İkinciden**, hayvanları öldürmemeliyiz.” (Y)
 “**Birincisi/Öncellikle** çevremizi temiz tutmalıyız. **İkincisi**, hayvanları öldürmemeliyiz.” (D)

“**Nerede olmasın sadece interneti olsa oldu.**” (Y)

“**Nerede olursa olsun**, internetin **varsa yeter.**” (D)

“Ben arkadaşşıma **daha bir yer** göstermek istedim.” (Y)

“Ben arkadaşşıma **bir yer daha** göstermek istedim.” (D)

7. Kırgızistan’ın resmi dillerinden biri olarak kabul edilen Rusçanın çeşitli yapıları birebir Kırgız Türkçesinde de kullanılmaktadır. Bu durum en çok da kalıp sözlerde kendini göstermektedir. Öğrenciler iki dillilikten kaynaklanan bu durumu Türkiye Türkçesindeki bazı kalıp sözcüklerin öğreniminde de sürdürmektedir.

Örneğin;

“**S dnem rojdeniya!**”

(Rusçada “s”, T.Türkçesindeki “ile” bağlacını karşılar.)

“Tuulgan kününüz **menen** kuttuktaym(ın)!”

(K.Türkçesinde “menen”, T. Türkçesinde “ile” bağlacını karşılar.)

“Doğum gününüz **ile** kutluyorum.” (Yanlış kullanım)

(Doğum gününüz kutlu olsun.)

Örnekte görüldüğü gibi öğrenci Rusça kaynaklı ana dilinde var olan “ile” bağlacını Türkiye Türkçesine de taşımıştır. Bu da özellikle bayram mesajlarında/tebriklerinde genel olarak hatalı kullanımlara yol açmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde, Türkçenin diğer lehçeleriyle olan benzer yapısı ve çeşitli ortaklıkları Türk soylu öğrencilerin Türkiye Türkçesini daha kısa zamanda ve iyi derecede öğrenmelerini sağlamaktadır. Ancak bu benzerlikler ve ortaklıklar kimi zaman öğrencinin dil öğrenim sürecinde dil yapılarını, sözcükleri ve kavramları direkt olarak kendi ana dilindeki hâliyle karşılaştırmasına neden olmaktadır. Söz konusu karşılaştırma öğrencinin yapıları veya sözcükleri ilk öğrendiğinde değil daha sonra hatırlamasında çeşitli olumsuzluklara neden olmaktadır. Yani öğrenci ana dilinin etkisiyle hedef dilin yapılarını zaman zaman unutmakta ve hatalara düşmektedir. Dört temel beceri bazında düşündüğümüzde bu hataların çoğu dil bilgisine bağlı olarak yazılı anlatım becerisinde görülmektedir. Öğrenme psikolojisine ait bir terimle açıklayacak olursak, bu sorun dil öğreniminde ana dilin hedef dile ket vurma olarak tanımlanabilir.

Kırgız Türkçesinin Türkiye Türkçesi üzerindeki etkisinin ileriye ket vurma bağlamında araştırıldığı bu çalışmada öğrencilerin ana dillerinin etkisiyle yaptıkları hataların B2 seviyesinde daha çok biçimbilgisel (morfoloji), sözlükbilgisel (leksikolojik) ve sözdizimsel (sentaks) açılardan olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, B2 düzeyindeki öğretim programında yer alan dil bilgisi konularından *Ortaçlar* (Sıfat Fiiller) konusu Kırgız öğrencilerin hata yaptıkları en belirgin konudur. Bunun yanı sıra Kırgız Türkçesinde “tuzak

sözcükler” olarak adlandırılan ortak veya benzer sözcüklerin kullanımında da Kırgız öğrencilerin genel anlamda ana dilindeki hâlini kullandıkları görülmüştür. Batı kökenli sözcüklerin aktarılışında da hatalar söz konusu olup daha çok Rusçanın etkisiyle sözcüklerin okunduğu gibi yazıldığı tespit edilmiştir. Leksikolojik açıdan ise, Rusçanın etkisi kalıplaşmış ifadelerde kendini göstermektedir. Öğrenciler kendi dillerinde kalıplaşmış olan ifadeleri aynı anlayışla Türkiye Türkçesine aktarma girişimlerinde bulunmuşlardır. Ayrıca öğrencilerin ana dilleri Kırgız Türkçesinden de birebir aktarma yaptıkları, bu aktarma sırasında Türkçenin yapısal özelliklerini göz ardı ettikleri ve bu nedenle de sıklıkla yanlışla düştükleri belirlenmiştir.

Günümüzde Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretimi en az yabancılara Türkçe öğretimi kadar önemlidir. Bu nedenle Türk soylulara Türkçe öğretiminde öncelikle hedef kitleye yönelik başlı başına hazırlanmış ders ve yardımcı kitaplarının ve mutlak suretle bir öğretim programının hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte hedef kitlenin etnolengüistik özelliklerinin araştırılması, karşılaştırılmalı dil bilgisi verilerinden yararlanılması, yapılması mümkün hatalı çeviriler üzerinden gidilmesi konu öğretiminin daha verimli olmasını sağlayacaktır. Böylece aynı yapıların öğretilmesinde harcanan zaman en aza indirgenecek ve zaman açısından da tasarruf edilmiş olacaktır.

Kaynakça

- Abdiyev, T. (2008). *Kotormotaanuu ilimine kirişüü*, Bişkek.
- Açık, F. (2008). Türkiye'de Yabancılara Türkçe Öğretilirken Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü *Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu'nda sunulan bildiri*.
- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alyılmaz, C. (2010). Türkçe öğretiminin sorunları. *Turkish Studies*, 5(3), 728-749.
- Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve öğrenme* (4. Basım). Ankara: Nobel Yayın.
- Barın, E. (2004). Yabancılara Türkçe öğretiminde ilkeler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 19-30.
- Biçer, N., Alan, Y. (2019). Türk soylulara Türkçe öğretimi ile ilgili çalışmalara genel bir bakış. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 (1) , 143-157. DOI: 10.18069/firatsbed.538665.
- Biçer, N. (2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ana dilinin etkisi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(14), 41-58.
- Candaş Karababa, Z. C. (2009). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi ve karşılaşılan sorunlar. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 265-277.
- Çağlar, A. (2018). Türk üniversitelerinde öğrenim gören Türk Cumhuriyetleri ve Akriba Toplulukları öğrencilerinin sorunları. *Amme İdaresi Dergisi*, 32(4), 132-169.
- Derman, S. (2010). Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye Türkçesi öğreniminde karşılaştıkları sorunlar. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29, 227-247.
- Duman, A. (2003). Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde metin seçimi. *Türklük Bilimi Araştırmalar (TÜBAR) Dergisi*, XIII-/2003-Bahar, 151-154.
- Er, O., Biçer, N. & Bozkırlı, K. Ç. (2012). Yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunların ilgili alan yazını ışığında değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(2), 51-69.
- Ergin, G. ve Türk, F. (2010). Türkiye'de öğrenim gören Orta Asyalı öğrenciler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 35-41.
- Günaydın, Y., Saydam, M., Erdem, A. & Aytan, T. (2020). Türkiye Türkçesi öğrenen Türk soylu öğrencilerin vatan kavramına ilişkin algıları. *Çukurova Üniversitesi Türköloji Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 680-701.
- Karatay, H. & Kartallıoğlu, N. (2012). Kırgız öğrencilerin Türkiye Türkçesi öğrenmeye ilişkin tutumları. *Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi*, 4, 1-11.
- Morgan, C. (2006). *Psikolojiye giriş*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Öksüz, A. (2011). Türk soylulara Türkiye Türkçesinin öğretiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri. *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi*, 1(1), 72-84.

- Özyürek, R. (2009). Türk devlet ve topluluklarından Türkiye üniversitelerine gelen Türk soylu yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe öğrenimlerinde karşılaştıkları sorunlar. *Turkish Studies*,4(3), 1819-1862.
- Selçuk, B. K. (2012). Türkçenin akraba dil olarak öğretiminde ket vurma stratejisi, 5. *Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı*, 05-06 Temmuz 2012, Mersin.
- Ünlü, H. (2011). Türkiye’de ve dünyada Türkçenin yabancılara öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri”. *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi*,1(1), 108-116.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.